

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Anmeldelse af Peter Maskell & Gunnar Törnqvist: Building a Cross-Border Learning Region. København: Handelshøjskolens Forlag, 1999 (85 s.)

Rasmussen, Palle Damkjær

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2000

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Rasmussen, P. D. (2000). Anmeldelse af Peter Maskell & Gunnar Törnqvist: Building a Cross-Border Learning Region. København: Handelshøjskolens Forlag, 1999 (85 s.). *Dansk Sociologi*, 11(4), 130-133.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Anmeldelse af Maskell og Törnqvist: *Building a Cross-Border Learning Region* (Handelshøjskolens Forlag, København 1999)

Ordet ”læring” optræder i stadig nye sammenhænge og sammensætninger inden for samfundsvidenskaberne. Det er til en vis grad et modefænomen; men det er også udtryk for en øget forståelse af, at læreprocesser på mange niveauer er en central og dynamisk faktor i samfundsudviklingen. Begrebet ”lærende region”, som behandles i denne lille bog, er et godt eksempel på dette. Hvor teorier om regional udvikling ofte har fokuseret på betydningen af naturressourcer og infrastruktur, peger begrebet ”lærende region” på, at viden og erfaring kan være mindst lige så væsentlige ressourcer for regioners udvikling.

Paradoksalt nok er bogen skrevet i anledning af et stort infrastrukturprojekt, nemlig Øresundsbroen. OECD har gennem de sidste par år afholdt en serie konferencer om lærende regioner, og én af dem blev holdt i København i 1999 med fokus på Øresundsområdet som en tværnational lærende region. Maskell og Törnqvists bog er skrevet som baggrundsmateriale til denne konference. Hovedformålet er ifølge forfatterne at undersøge regionale sammenhænge mellem læring og konkurrenceevne. Men Øresundsområdet er en særlig slags region, og derfor kommer bogen også til at handle om forholdet mellem regioner og nationalstater. Det gør ind imellem fremstillingen lidt uoverskuelig; men bogen rummer mange væsentlige oplysninger og vurderinger.

Den regionale udvikling i Europa efter murens fald er hovedtemaet i første del af bogen. Det nye Europakort er kendetegnet af en ustabil mangfoldighed, og kan minde om tilstande, der tidligere i historien har optrådt efter sammenbruddet af stærke regimer som f.eks. det Habsburgske. Der er dog alligevel visse gennemgående tendenser i udviklingen. Økonomier bliver stadig mere afhængige af hinanden, og de nationale grænser får stadig mindre betydning for økonomiske og kulturelle forbindelser. Nationalstatens magt undermineres. I denne proces for regionerne øget betydning, som mindre enheder der kan udtrykke særlige identiteter. Virksomheder udvikler egne netværk på tværs af landegrænser, og ofte i global målestok. Også inden for højere uddannelse, forskning og kunst udvikles der globale netværk. Netværkene kanaliserer kapital og viden, og er rammerne for megen at den innovation, der foregår i dag. Forfatterne tilslutter sig således Castells begreb om netværkssamfundet.

Tendensen til regionalisering tager ifølge forfatterne tre forskellige former. Den første svarer til decentralisering, en bevidst overflytning af magt og beslutningskompetence fra det nationale center til det regionale niveau. Den anden form er udfoldelsen af regionale kulturelle traditioner, som er dybt forankret i den europæiske historie. Dette indebærer ofte konflikter med centrale myndigheder og tendenser til separatisme. Den tredje form forekommer, ”..hvor lokale og regionale kræfter bevidst stræber efter at skabe en region, som endnu ikke eksisterer, eller mere præcist formuleret prøver at styrke en allerede eksisterende, men underudviklet regionalisme i et område” (s 18). Øresundsregionen må formodes at høre til den tredje type. Det rejser imidlertid spørgsmålet, om kræfterne bag denne endnu ikke eksisterende region kan forstås som lokale og regionale kræfter. Det diskuterer forfatterne ikke.

Der er i Europa mange eksempler på sammenhængende regioner, der går på tværs af nationale grænser. En del af disse regioner har dybe historiske rødder, men der blevet opdelt i forbindelse med dannelsen af nationalstater. Men der skabes også nye tværnationale regioner. Siden 1989 er der i centraleuropa blevet skabt en række samarbejdsaftaler mellem regioner, der ligger på hver sin side af grænserne mellem nationalstater, herunder også det tidligere jerntæppe. Maskell og Törnqvist

hævder, at denne form for samarbejde er i stærk vækst, men deres noget impressionistiske fremstilling dokumenterer ikke dette. Der er mange eksempler, men ikke så meget kritisk vurdering af samarbejdernes rækkevidde og betydning.

Der er forskellige motiver for udviklingen af samarbejde inden for tværnationale regioner. Fra starten spillede sikkerhedspolitiske hensyn en stor rolle. Samarbejdet skulle forebygge politiske konflikter. I dag er samarbejderne snarere led i en generel integrationsproces på europæisk plan. De økonomiske motiver er blevet mere fremtrædende. Samarbejdet skal skabe vækstbetingelser ved at udvide de lokale markeder og tillade en mere effektiv brug af arbejde og kapital. De tværnationale regioner udgør en slags "gråzone" mellem det private og det offentlige, en gråzone hvor firmaer, universiteter, handelskamre, fagforeninger, politiske partier og kulturelle organisationer er nogle af de vigtigste aktører. Samarbejdet sker ofte via paraplyorganisationer baseret på netværk.

I anden del af bogen udfoldes begrebet lærende region. Den igangværende globaliseringsproces bliver politisk og økonomisk drevet af ønsket om at opnå de økonomiske fordele ved en øget arbejdsdeling mellem firmaer og regioner, når grænserne mellem nationer bliver mere gennemtrængelige. Dette er en udfordring for gamle regioner, hvor lønomkostningerne er høje. Mange forventer, at globaliseringen vil skærpe konkurrencen fra udviklingslande med lave lønninger, hvilket vil føre til stagnation og øget ulighed i de gamle industrilandes regioner. Virksomheder i disse regioner kan vælge forskellige strategier over for denne udfordring. Én mulighed er at investere i teknologi, og dermed reducere lønniveauets betydning. Det har imidlertid ofte den ulempe, at virksomhederne får sværere ved at omstille sig til ændringer i efterspørgselen. En alternativ strategi, som stadig flere virksomheder bruger, er forbedre kapaciteten til læring og omstilling, og dermed blive bedre til at udnytte efterspørgsel og innovationsmuligheder. Vigtige elementer i dannelsen af lærende regioner er kritiske og vidende kunder, kompetente leverandører, tillidsfulde relationer og netværk mellem virksomheder, og en høj grad af konkurrence inden for erhvervslivet. Vigtigt er også eksistensen af et regionalt "modtagersystem", som kan støtte firmaerne i at finde og vælge internationale teknologiske innovationer.

Begrebet lærende region gør det naturligt at fokusere på forsknings- og uddannelsesinstitutioners rolle, og det gør Maskell og Törnqvist da også. De advarer mod at tro, at højere uddannelse automatisk er en drivkraft i regional økonomisk udvikling. Empiriske undersøgelser peger på, at hvor der i nogle regioner opstår synergi og innovative miljøer omkring højere uddannelsesinstitutioner, kan virksomheder og universiteter i andre regioner eksistere side om siden, uden at der udvikles væsentlige forbindelser imellem dem. I den forbindelse giver forfatterne en væsentlig præcisering af begrebet kritisk masse, der ofte ses som en forudsætning for synergi. Kritisk masse er ikke blot et spørgsmål om størrelse eller koncentrationsgrad; det handler om kommunikationstæthed snarere end om antallet af personer, som deltager i kommunikationen. Den høje grad af social integration i lidt mindre sociale enheder kan være et grundlag for vækst og innovation, mens større sociale enheder rummer risiko for blokeringer.

På denne historiske og teoretiske baggrund giver forfatterne så en kortfattet analyse af Øresundsregionens særpræg og udviklingsmuligheder. De understreger, at hverken den danske eller den svenske del af regionen er præget af højteknologi eller vidensintensive virksomheder. Det er der gode grunde til. Omkostningsniveauet ved højteknologi er højt, hvilket kræver et stort marked. Små lande, som investerer i udvikling af højteknologi, vil ofte se de store lande udnytte resultaterne, fordi de har de mest alsidige ressourcer til det. Men lande som Danmark og Sverige ser ud til at kunne opretholde en høj velstand via en ikke-højteknologisk udviklingsvej.

På trods af Københavns tilstedeværelse må den industrielle struktur i Øresundsområdet således beskrives som lav-teknologisk: De forsknings- og udviklingstunge virksomheder samt de vidensintensive erhverv udgør kun en lille del af erhvervslivet. Både i den svenske og den danske del af området er der relativt mange universitetsuddannede, men de fleste af dem arbejder i administration, undervisning eller forskning. Det ikke er tilstedeværelsen af universitetsuddannede i industrien, som kendetegner regionen. Kompetence og læring handler imidlertid om andet end højtuddannet arbejdskraft, ikke mindst om uformel læring i tilknytning til arbejdet. På grundlag af indirekte indikatorer (bl.a. arbejdskraftens bevægelser) konkluderer forfatterne, at den konkurrenceevne, som findes i virksomhederne i Øresundsregionen, primært bygger på "learning by doing" og på interaktion mellemigestillede parter i erhvervslivet. Øresundsregionen hører til den type lærende regioner, hvor forbindelsen mellem universiteter og iværksætteraktiviteter er svag.

På grundlag af Maskell og Törnqvists analyse skal man således ikke forvente, at Øresundsområdet bliver en europæisk Silicon Valley. Den danske og den svenske undervisningsminister, som i deres fælles forord skriver, at "Øresundsregionen har potentiale til at blive et af de stærkeste centre for viden i Europa", burde have læst bogen grundigere. I konklusionen peger forfatterne på, at Øresundsregionen som økonomisk enhed kan risikere at få samme skæbne som nogle af de store fusioner i erhvervslivet: Synergien bliver større end ventet, men negativ. Forventninger om store og hurtige gevinster vil blive skuffede. Der kan opstå nye sociale problemer, når parallelle offentlige og private servicefunktioner, der er opbygget på hver side af sundet, udsættes for rationaliseringspres. Den centrale udfordring ligger i at forøge konkurrenceevnen for de virksomheder i regionen, som konkurrerer og arbejder internationalt. Her er de offentlige myndigheders indsats på forskellige niveauer afgørende; der er brug for en "omhyggeligt orkestreret og socialt afbalanceret fornyelse af de formelle og institutionelle rammer i regionen", for at gevinsterne vil være større end omkostningerne ved at skabe nye alliancer og netværk. Men det er en lang proces at skabe politisk-administrative organer, som kan fungere målrettet på regionalt, tværnationalt plan.

Som det nok fremgår, er det komplekse sammenhænge, Maskell og Törnqvist behandler i deres lille bog. Fremstillingen er velargumenteret, men kunne som nævnt have været disponeret mere klart og logisk. På et par områder savner jeg også mere dybde og konsekvens i analysen. Det gælder for det første årsagerne til, at udviklingen af Øresundsregionen er blevet et så væsentligt politisk projekt. Der er naturligvis økonomiske drivkræfter på et generelt plan, men på det mere konkrete plan er de ikke så indlysende, viser analysen. Det er næppe heller en stræk kulturel samhørighed, der bærer projektet. Men hvad er det så? Det diskuterer forfatterne ikke, og dermed kommer de i nogle afsnit til at fremstille projektet som en naturlig, uafvendelig udvikling. For det andet synes jeg analysen af den uformelle læring er for overfladisk. Det er paradoksalt, at bogens empiriske stof om uddannelsesforhold stort set kun handler om universiteter og universitetskandidater, når nu forfatterne finder den uformelle læring mere væsentlig for konkurrenceevnen. De bruger f.eks. slet ikke den eksisterende viden om virksomhedernes anvendelse af arbejdsmarkeds- og efteruddannelse.

Palle Rasmussen, 28.6.2000